

Les dues cares de la nació

● **El nacionalisme cívic català triomfarà sobre el ferotge si mantenim la calma i la determinació**

SALVADOR GINER

CATEDRÀTIC DE SOCIOLOGIA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA I PRESIDENT DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

L'aspere debat polític que s'ha desencadenat per la presentació del projecte d'Estatut català ha provocat un irritat intercanvi de criteris en què alguns fan servir la paraula *nació* com a arma llancívola. Ningú sembla gaire interessat a definir-la ni a sospesar allò que el nacionalisme implica. Ofereixo unes modestes reflexions.

Per un nacionalista, la nació, la seva, és ontològicament necessària. Pel nacionalista rigorós no hi ha nacions contingents. La seva no és mai un accident. La nació té virtuts que s'escampen sobre la seva comunitat i la defineixen. Per ell, pensar una altra cosa és intolerable. La pàtria és una llar compartida, l'aura sagrada de la qual imposa l'entrega i el ritual que tot déu mundà exigeix. La nació és sagrada. No n'hi ha cap que no tingui aura, per tènue que sigui.

El nacionalisme és essencialment ambivalent. En la mesura en què és expressió de l'anhel d'identificació comunitària, de comunió amb els altres o amb una entitat transcendent, la nació respon a un tret essencial de la naturalesa humana. Ens cohesiona, ens disciplina en empreses difícils, ens estimula per a la prosperitat econòmica, ens distingeix i identifica.

Hi ha bones raons perquè creixi el nacionalisme en el món modern, i fins i tot perquè sigui considerat com una cosa racional. Però la comunió nacionalista posseeix també trets que a vegades la fan inquietant. Els temps moderns van advenir per abolir feus,

localismes, tribus i fins i tot ètnies, tot sota l'immens poder de la noció de ciutadania. L'universalisme inherent a la constitució moral de l'home com a ciutadà, no obstant, aviat es va restringir a l'àmbit estatal, on la seva gent van passar de ser vassalls a ser ciutadans.

Els estats moderns van continuar soscant les diferències internes del seu àmbit per imposar les fins llavors pròpies d'una regió a tot el territori dominat per aquesta. Anglaterra ho va fer sobre la Gran Bretanya; Castella, sobre Espanya; Piemont i Llobardia, sobre Itàlia; Rússia, sobre el seu imperi continental, i els Estats Units anglosaxons de la riba atlàntica, sobre el seu. Amb això la nació no només no va patir cap erosió, sinó que va intensificar el vassallatge d'aquells dels seus súbdits que eren diferents dels de l'ètnia hegemònica.

Segons la concepció progressista de la història, el món estava destinat a evolucionar cap a l'universalisme moral, la igualtat, la democràcia i la llibertat sense exclusions. Els nostres temps, que han portat implícit alguns d'aquests béns, no ho han fet sense arrossegar al damunt particularismes, desigualtats, prejudicis i fanatismes més lligats a l'ètnia que a la classe. Entre les formes més ferotges de militància comunitària hi ha molts moviments nacionalistes. Poques coses, al nostre món, són capaces, com el nacionalisme desfermat -- com el feixista-- de gelar-nos el cor.

La distinció entre els nacionalismes dels pobles opressors i dels oprimits només és útil mentre els oprimits no tinguin l'oportunitat d'oprimir, sense descartar la remota hipòtesi que algun poble aprengui alguna lliçó de la història i sigui capaç d'exercir un nacionalisme civilitzat. Si no l'han après els hebreus que han creat l'Estat d'Israel, membres d'una de les ètnies més bàrbarament perseguides de la història, ¿qui n'aprendrà? Ni tan sols el terrorisme

palestí ho justifica. Cap nacionalisme agressiu i exclouent legitima moralment un altre nacionalisme.

Nació i nacionalisme es troben enmig d'un vast i contradictori procés. Són causa i efecte, víctimes i culpables, de la nostra peregrina condició contemporània, en la qual la penetració del que és sacre en aquest camp no ha fet sinó exacerbar-lo. Per un costat, quan el que tot un poble exigeix és independència, la seva aspiració és justa. Per un altre, quan el que amb això s'imposa és l'hegemonia sobre els que no volen participar de la qualitat de connacionals, aquesta és injusta.

Aquí hi ha, doncs, un dilema. Així, quan l'autodeterminació es proposa sempre com a justa, evident i inqüestionable, s'assumeix que ningú amb enteresa moral hi estarà en contra. ¿Com es pot posar en dubte l'inalienable dret popular a autodeterminar-se? No obstant, la qüestió, així presentada, ignora vastes minories discrepants. Poden arribar a ser pràcticament la meitat, o més, d'un país. ¿Què han de fer?: ¿exiliar-se?, ¿viure a la seva terra com a mal tolerats estrangers? L'ombra d'aquesta seriosa dificultat cau una vegada i una altra sobre el Quebec o Puerto Rico, cada vegada que el Canadà o els Estats Units permeten la celebració d'un nou referèndum. Cau també sobre llocs, com el País Basc, on hi ha una minoria independentista substancial, però no majoritària.

Seria bo que els que assetgen les nacions menors i menyspreen el nacionalisme cívica --com el que per sort predomina a Catalunya-- recordessin que aquest fomenta i permet la coexistència i cooperació solidària entre tots els conciutadans. En la doble cara del déu Janus nacionalista, la cara cívica, la que instiga i possibilita la racionalitat, és més plàcida i menys visible que l'altra, la ferotge, la que només sap anorrear i desafiar. La que crida, però no conversa. Però és la que al final triomfarà si no perdem ni la calma ni la tossuda

determinació de vèncer.

ARTICLE PUBLICAT A EL PERIÓDICO DE CATALUNYA EL 5 DE FEBRER DE 2006